

IVÆRKSÆTTERUNGE

Beskrivelse og effektanalyse af et valgfag i entreprenørskab

Kåre Moberg, Forskningsleder, Fonden for Entreprenørskab

Peter Rasmussen, Uddannelseskonsulent, Fonden for Entreprenørskab

Projektet er gennemført i samarbejde med Det Boligsociale Fællessekretariat og støttet af Den A. P. Møllerske Støttefond

Iværksætterunge

Beskrivelse og effektanalyse af et valgfag i entreprenørskab

Forfattere: Kåre Moberg og Peter Rasmussen

1. Introduktion

Nærværende rapport præsenterer resultaterne og leverancerne for projektet Iværksætterunge.

Rapporten har to dele: en redegørelse for projektforsløbet og de tilhørende leverancer samt baggrunden for indsatsen.

Den anden del beskriver Fonden for Entrepenørskabs forskningsindsats.

2. Baggrund og beskrivelse af projektet

Iværksætterunge er et valgfag for skolens ældste klasser. I forløbet arbejder eleverne sammen med andre partnere – ungdomsklubben, det lokale boligområde eller helhedsplan - om at iværksætte aktiviteter og initiativer, som kan skabe værdi for andre. Valgfaget har været afprøvet over en toårig periode i Aarhus og tilbydes nu til alle landets skoler. Der er udarbejdet et undervisningsmateriale og en vejledning til, hvordan samarbejdet mellem skoler og andre kan etableres og gennemføres.

Formålet med projektet Iværksætterunge har været at styrke innovation, entreprenørskab og iværksætterkultur i udsatte boligområder i Aarhus samt at skabe rammerne for, at projektet kan udbredes til udsatte boligområder i resten af landet. Projektet understøtter unge i at bryde social og strukturel arv og blive livsduelige, økonomiske og sociale aktiver i deres boligområder og i det danske samfund.

Dette er sket gennem:

- Udvikling og gennemførelse af et valgfag for 7. – 9. klasse med fokus på iværksætteri.
- Valgfag i skoleårene 2018/2019 og 2019/2020 gennemført af 180 unge fra udsatte boligområder i Aarhus og 56 unge fra et tilsvarende boligområde i Slagelse.
- En række entreprenørielle projekter i de udsatte boligområder, hvor de unge er medansvarlige og træder ind i rollen som igangsættere og iværksættere.
- Afholdelse af en messe for alle skoler efter hvert skoleår.
- Udvikling af undervisningsmateriale. Materialet er gratis tilgængeligt for alle.
- Udvikling af en implementeringsvejledning, så projektet efterfølgende kan kopieres og implementeres i skoler og udsatte boligområder i hele landet.
- En undersøgelse af Danmarks Evalueringsinstitut EVA, som beskriver elevernes udbytte af deltagelse i Iværksætterunge.
- Indeværende overordnede evalueringsrapport.

Undervisningsmateriale, implementeringsvejledningen og evalueringsrapporterne, samt film fra messen i 2019 kan hentes på hjemmesiden: ivaerksaetterunge.dk De fire dokumenter giver til sammen det fulde billede af Iværksætterunge, og man vil her kunne se eksempler fra undervisningen, udtalelser fra elever, lærere og boligsociale medarbejdere, læse om effekterne og elevernes udbytte samt finde hjælp til, hvordan man selv kommer i gang med Iværksætterunge, uanset om man er fra undervisningsverdenen, fra det boligsociale område eller noget helt tredje.

2.1. Deltagende skoler og fagets struktur

En række grundskoler og helhedsplaner i Aarhus blev inviteret til at deltage i Iværksætterunge, og ved starten af skoleåret 2018/2019 var der oprettet valghold på seks skoler under hver deres helhedsplan. Efter første år fravalgte én skole at fortsætte med at tilbyde Iværksætterunge til deres elever. Til gengæld meldte tre skoler fra Slagelse deres interesse, og i skoleåret 2019/2020 deltog således otte skoler.

Fælles for alle skoler og hold har været, at der var en eller flere lærere og mellem én og tre boligsociale medarbejdere tilknyttet elevgruppen. Undervisningen har været organiseret på mange måder, alt afhængigt af de lokale forhold og traditioner, men typisk har timerne være lagt sammen i blokke, og selve undervisningen har oftest fundet sted uden for skolens matrikel, eksempelvis under helhedsplanen eller i ungdomsklubben. Dette har været givtigt for både elever og voksne, idet ændringen i lokation har fået motivationen og kreativiteten til at blomstre. Eleverne har oplevet, at Iværksætterunge var anderledes end de fag, som de kendte fra skolen, og dermed fik nogle af eleverne måske en kærkommen lejlighed til at bryde nogle af de mønstre, som de var fanget i. Undervisningen har været præget af mange ekskursioner, virksomhedsbesøg og andre udadvendte aktiviteter. Ligeledes har mange af skolerne inviteret gæster til at hjælpe undervejs, fx med idégenerering og produktudvikling.

Entrepenørskab og innovation er et løbende, tværgående og obligatorisk tema i grundskolen i Danmark, men også et tema som er nyt for mange lærere, og det var derfor vigtigt for projektet at give de lærere og boligsociale medarbejdere, som skulle undervise eleverne, den fornødne indsigt i feltet. Alle deltagere fik således tilbudt fem dages opkvalificering i entrepenørskabsundervisning og tilhørende didaktik. En vigtig del af kurset var også tid til erfaringsudveksling og planlægning af eventuelle aktiviteter skoler og helhedsplaner imellem.

Det stod skolerne og helhedsplanerne frit, hvorledes de ville planlægge undervisningen, så længe de var klar til at præsentere elevernes arbejde på en messe ved skoleårets afslutning. Messen blev afholdt centralt i Aarhus, og alle skoler sendte hold. På messen blev elevernes produkter og idéer bedømt af en række eksterne dommere, som kom fra både undervisningsverdenen og erhvervslivet. Messen gav elever og lærere et konkret mål at arbejde henimod, og det var tydeligt, at konkurrenceelementet havde været motiverende. Elevernes produkter blev bedømt ud fra en række kriterier, som tog udgangspunkt i målene for valgfaget Iværksætterunge. Bedømmelseskriterier og mål for faget findes på ivaerksaetterunge.dk

2.2. År 2 og COVID-19

Efter det første år med valgholdet Iværksætterunge valgte en af skolerne at trække sig, da man ikke kunne finde lærere til at drive valgholdet. I mellemtiden havde projektet fået en vis opmærksomhed andre steder i landet, og en helhedsplan fra Slagelse kommune henvendte sig. Det førte til, at lærere og ledere fra tre skoler samt en række boligsociale medarbejdere fik tre dages opkvalificering, og fra august 2019 oprettedes Iværksætterunge på de tre skoler, hvor 56 elever kunne begynde arbejdet. Elever og lærere fra Slagelse har også bidraget med data til forskningen bag Iværksætterunge.

I Aarhus var nu fem skoler og helhedsplaner ligeledes klar til det sidste år med Iværksætterunge – nu med egne erfaringer fra det foregående år, og det var ud fra reaktioner fra lærere og boligsociale medarbejdere tydeligt, hvor centralt samarbejdet mellem skolen og helhedsplanen havde været for projektet. Det betød naturligvis, at der var flere voksne til stede i undervisningen, men endnu vigtigere var det, at eleverne oplevede, at de lige pludselig fik adgang til nogle andre erfaringer og en anden faglighed end de/den, som de kendte fra mange års skolegang. Når eleverne skulle planlægge deres projekter og udvikle deres idéer,

var det afgørende, at de kunne få hjælp og inspiration fra mange sider. Et hurtigt blik på elevernes arbejde viser, hvordan deres kreativitet blomstrede:

- Et rør af klæde til mobil omklædning på stranden.
- Et klapbord til klassen, som gør, at eleverne kan variere deres arbejdsstilling.
- En musikfestival med diversitet, planlagt og udført af unge.
- Udsmykning af en gangtunnel, hvor skolen og lokalsamfundet arbejdede sammen, og eleverne selv skaffede ekstra midler.
- En transportabel og oppustelig skraldespand.

Desværre led mange af projekterne en krank skæbne, da COVID-19 ramte skolerne. Man prioriterede den almindelige fagrække, og al undervisning i valgfagene blev stoppet. Det lykkedes dog inden sommerferien at få stablet en mindre messe på benene. Her kunne tre hold fra tre skoler udendørs præsentere deres projekter, og ikke mindst kunne Iværksætterunge få en behørig afslutning. Arbejdet med skolerne og helhedsplanerne sluttede med skoleåret 2019/2020, og adspurgt har skolerne fra både Slagelse og Aarhus svaret, at de under de rette omstændigheder gerne vil oprette et valgfag som Iværksætterunge.

2.3. Opfølgende aktiviteter

Der var allerede i projektets tidlige fase en stor interesse fra andre dele af landet, og Iværksætterunge har været formidlet på bl.a. KL's Integrationstræf 2018 på Nyborg Strand, på den årlige Skolemesse, på Danmarks Læringsfestival, Den Boligsociale Årskonference i 2019, oplæg på konference om entreprenørskab i udsatte boligområder arrangeret af Teknologisk Institut, september 2020, oplæg på Boligsocial Bazar september 2020 samt afholdelse af et webinar i december 2020. Iværksætterunge vil desuden være på programmet på relevante messer og konferencer for skole- og den boligsociale verden i 2021 - med de usikkerheder, som COVID-19 giver, in mente. Dette har blandt andet medført, at en skole i Kokkedal i efteråret 2020 oprettede et Iværksætterunge-valghold i samarbejde med den lokale helhedsplan. Fonden for Entrepreneørskab følger arbejdet på skolen op med tilbud om løbende sparring. En enkelt af de aarhusianske skoler, har valgt at videreføre Iværksætterunge i skoleåret 2020-21, dog som del af det obligatoriske valghold i Håndværk og Design.

Formidling og udvikling er blandt Fonden for Entrepreneørskabs kerneopgaver, og Iværksætterunge vil fremover være et fast tilbud til skoler og boligområder, ligesom der vil blive udbudt opkvalificeringsforløb til lærere med udgangspunkt i erfaringerne fra Iværksætterunge.

Iværksætterunge er udtænkt og beskrevet i et samarbejde mellem Fonden for Entrepreneørskab og Det Boligsociale Fællessekretariat i Aarhus. Projektet opnåede støtte fra Den A.P. Møllerske Støttefond i 2017. Projektet udløb med udgangen af 2020.

2.4. Realiserede mål og måltal

Mål og måltal	Realiserede
200 elever over 2 år	176 i Aarhus og 56 i Slagelse
8 skoler og tilhørende helhedsplaner	6 i Aarhus og 3 i Slagelse

Efteruddannelsesforløb for lærere og medarbejdere	Afholdt over 5 dage i februar og marts i 2018. Et kortere forløb over 3 dage i Slagelse i april 2019.36 deltagere i alt.
Udvikling af vejledninger og mål for faget	Udarbejdet, beskrevet og delt med skoler og områder på uddannelsesforløbet.
Messe for elever	Afholdt i 2019 samt i mindre udgave i 2020.
Efteruddannelsestilbud	Afholdt som webinar december 2020.
Udvikling af undervisningsmateriale til skoler på baggrund af Iværksætterunge.	Færdig i august 2020 og taget i brug på Kokkedal skole.
Ekstern undersøgelse	Leveret af Danmarks Evalueringsinstitut EVA i juni 2020
Implementeringsevaluering	December 2020
Overordnet evalueringsrapport	December 2020
Formidling af resultater mv.	Første kvartal 2021. Vi planlægger en samlet presseindsats og skal finde det rette tidspunkt, så Iværksætterunge får den fortjente opmærksomhed.
Afholdelse af konference	Det er vores vurdering, at det vil skabe mere opmærksomhed at få taletid og plads til oplæg på etablerede konferencer. Iværksætterunge har således være formidlet ved flere lejligheder som beskrevet ovenfor.
Sikring af viden og data	Alle dokumenter og leverancer bliver placeret på hjemmesiden: ivaerksaetterunge.dk

3. Hvordan påvirker Iværksætterunge eleverne?

Vores udgangspunkt for projektet var, at entreprenørskabsundervisning kan være en særligt motiverende undervisningsmetode for unge i udsatte boligområder. Vi mener, at handlingsorienteret didaktik med fokus på kreativitet og værdiskabelse i grupper, i tæt samarbejde med lokale boligsociale indsatser, fremmer entreprenørielle livskompetencer og giver skoletrætte elever mulighed for at opleve en anderledes tilgang til skolearbejdet. Vores undersøgelsesspørgsmål var at vurdere, om et valgfag udformet som Iværksætterunge ville udvikle elevernes tiltro til egne entreprenørielle evner, deres syn på entreprenørskab, deres ambitioner om at forfølge en karriere som selvstændig samt deres skoleengagement og motivation. Som sekundært undersøgelsesspørgsmål undersøgte vi desuden, hvordan lærerne oplevede at undervise i valgfaget. For at undersøge, om undervisningen havde givet de ønskede effekter, evaluerede vi projektet gennem både kvalitative og kvantitative metoder. I denne rapport præsenterer vi resultaterne af disse undersøgelser.

3.1. Overordnede resultater

Der er blevet brugt forskellige metodetilgange til at undersøge, hvilken indflydelse undervisning i valgfaget "Iværksætterunge" har haft på eleverne. Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gennemførte en kvalitativ interviewundersøgelse, og Fonden for Entreprenørskab foretog en spørgeskemaundersøgelse samt en komplementerende undersøgelse baseret på elevernes egne refleksioner. Disse tre undersøgelser har haft forskelligt fokus. Vi har dog for mange af de aspekter, vi undersøgte, kunnet krydsteste, om resultaterne var de samme uanset hvilken undersøgelsesmetode vi anvendte. Overordnet bakker undersøgelserne op om følgende resultater af at deltage i valgfaget Iværksætterunge:

- 1) Eleverne har fået en signifikant¹ større tillid til egne entreprenørielle evner, især evner til at tænke kreativt, håndtere usikkerhed, planlægge, og præsentere foran andre.
- 2) Eleverne har fået en signifikant mere positiv opfattelse af deres entreprenørielle selvbillede.
- 3) Eleverne oplever deres lærere som mere støttende, opmuntrende og forstående.
- 4) Eleverne oplever, at de har lært nye sider hos sig selv at kende, og de føler, at de har stor gavn af de kompetencer, som de har udviklet i valgfaget, og at de vil kunne bruge disse i andre skolefag.

EVA's kvalitative undersøgelse fokuserede også på lærernes oplevelse, og deres analyse viser, at:

- 5) Lærerne oplever undervisningsmetoderne som anderledes og inspirerende, og som noget de kan og vil bruge i andre fag.
- 6) De synes dog, især i det første år, at de har savnet konkret vejledning, og at de ikke har været tilstrækkeligt godt klædt på til at motivere eleverne i deres entreprenørielle projekter.
- 7) Personalet i de boligsociale organisationer har spillet en afgørende rolle i valgfaget, da de har bidraget med kundskaber, erfaringer og netværk.

¹ Hver gang vi skriver at et resultat er "signifikant", mener vi at vi med 95% sikkerhed kan sige at forskellen er statistisk signifikant.

Analysen af den kvalitative data viser også, at eleverne over en bred front har oplevet valgfaget som inspirerende og motiverende, hvilket har ført til øget skoleengagement. Dog viser de kvantitative resultater, at der generelt set ikke er nogen effekt på skoleengagement, men det ser ud til at:

- 8) Valgfaget især har været inspirerende for drenge. Sammenlignet med piger har drenge øget deres skoleengagement betydeligt.

Interviews med lærere viser, at de oplevede at være meget bedre i stand til at planlægge og undervise på valgfagets andet år. Desværre havde COVID-19 pandemien den effekt, at eleverne ikke havde valgfaget skoleåret 2019/2020 ud, og langt de fleste deltog ikke i den afsluttende messe. Det har derfor ikke været muligt at lave en ordentlig test af forskellen mellem erfarne og uerfarne lærere, i forhold til hvilken indflydelse de havde på eleverne.

Resultaterne af vores effektundersøgelser har blandt andet ført til, at Fonden for Entreprenørskab har udviklet et detaljeret undervisningsmateriale² til faget. Dette undervisningsmateriale har fokus på at gøre det så nemt som muligt for lærere at danne sig et overblik over undervisningsstrukturen, læremålene, hvordan man arbejder med eksterne partnere samt konkrete undervisningsmetoder og øvelser. Undersøgelserne i projektet Iværksætterne har fokuseret på unge fra udsatte boligområder, men resultaterne viser, at valgfaget og dets entreprenørielle undervisningsmetoder kan bruges til en bredere målgruppe og komme flere slags elever og undervisere til gavn. Fokuset i undervisningsmaterialet afspejler dette.

3.2. Rapportens struktur

Fokus i vores effektevaluering er på den reflektive spørgeskemaundersøgelse, som blev foretaget ved slutningen af forløbets første (2018/2019) og andet (2019/2020) år. Denne analyse vil blive komplementeret af resultater fra vores undersøgelse, der er baseret på elevernes selv-interviews, samt EVAs interviewundersøgelse af elever og lærere. Uddybninger og mere detaljerede præsentationer af EVAs undersøgelse kan findes i EVAs egen rapport om projektet³, og en oversigt over analysen af elevernes selv-interviews findes som bilag i Appendiks. Teksten er inddelt i fem dele: Baggrund, Metoder, Resultater, Diskussion, Sammenfatning og fremtidige udsigter.

4. Baggrund

Sammenlignet med andre lande er Danmark karakteriseret ved lav økonomisk ulighed og relativ høj social mobilitet (OECD, 2018). Ligesom resten af verden følger Danmark dog den globale trend, at flere lavt uddannede personer i løbet af de sidste årtier har fået sværere ved at finde arbejde (Brynjolfsson & McAfee, 2014; Den Sociale Kapitalfond, 2018). En undersøgelse foretaget af DEA (2020) viser et stigende uddannelsesniveau blandt unge i Danmark. I 2006 var det således knap en tredjedel af danske 35-39-årige, der havde en videregående uddannelse, hvor det i 2018 var knap hver anden. Andelen af 35-39-årige med en lang videregående uddannelse er steget fra knap hver tiende for 15 år siden til hver femte i dag (DEA, 2020). Men studiet viser også, at udviklingen har været meget forskellig for unge i ulige socioøkonomiske grupper. Karaktarsnittet for unge fra lavindkomstfamilier var således 5,8, mens det for unge fra

² Titel på undervisningsmateriale samt link til webplads

³ Titel på EVAs rapport samt link til webplads

topindkomstfamilier lå på 8,4 i 2016. Dette svarer til en forskel på 2,6 point. I starten af 00'erne lå denne forskel på 2,1 point. Især har drenge fra resourcesvage hjem haft problemer med at følge med i udviklingen. Der er flere drenge i denne gruppe, der ender uden en uddannelse i dag end for 15 år siden, hvorimod udviklingen er modsat, når det gælder piger (DEA, 2020; se også Leijnse, 2017; OECD, 2015).

Ifølge Schumpeter har entreprenørskab en vigtig rolle at spille i dynamiske samfund, idet det er en måde, hvorpå man kan omfordele ressourcer og give muligheder for at bryde mønstre og klasseskel (Landström, 2005). Dette kan virke inspirerende på det segment af unge, der ikke føler, at det traditionelle system giver dem gode muligheder og fremtidsudsigter. Desværre viser studier, at den socioøkonomiske baggrund spiller en stor rolle for, om man bliver succesfuld som iværksætter. En undersøgelse af amerikanske innovatører foretaget af Bell et al. (2017) viser således, at sandsynligheden for at blive innovatør var 10 gange højere for børn, der var vokset op i den øverste 1% topindkomstfamilier, end for børn fra familier med en økonomisk indkomst under middel. Bell et al.'s forklaring var, at børn fra rige familier eksponeres mere for innovation og entreprenørskab end andre børn, og at de oplever en anden socialisering end børn fra lavere indkomstgrupper, idet specifik humankapital overføres fra højindkomstforældre til deres børn, som også har bedre adgang til rollemodeller, mentorer og netværk.

Området man vokser op i har ifølge Bell et al. (2017) også stor betydning. Unge, der vokser op i et nabolag med en høj forekomst af iværksætteri og innovation, har større sandsynlighed for selv at blive innovatører som voksen. Et tydeligt tegn på nabolagets indflydelse var, at innovatører typisk patenterede indenfor samme sektor som innovatører i det nabolag de voksede op i, selv hvis de flyttede til et område med en helt anden specialisering.

Skolen og uddannelsessystemet har dog en vigtig rolle at spille, og jo tidligere indsatserne sker, desto større effekt har de (Cunha & Heckman, 2007). Flere undersøgelser har vist, at entreprenørskabsundervisning kan fremme entreprenørielle kompetencer og give de unge tillid til deres egne evner til at forfølge en karriere som iværksætter (se fx Elert et al., 2015; Huber et al., 2015; Moberg, 2014a).

Entreprenørskabsundervisning har dog ikke kun indflydelse på entreprenørielle evner, men har også vist sig at føre til større skoleglæde og studiemotivation (Moberg, 2014b; Moberg et al., 2015). Forskningen viser desuden, at entreprenørskabsundervisning især er effektiv for personer fra minoritetsgrupper (Lyons & Zhang, 2017, 2018) og personer med ikke-akademisk familiebaggrund (Moberg et al., 2015; Streicher et al., 2019). Det giver altså god mening at tilbyde unge fra udsatte boligområder entreprenørskabsundervisning. Fokus på praktiske og handlingsrettede opgaver, der udfordrer flere talenter og giver eleverne ejerskab over processen, bidrager til øget engagement hos eleverne (Newmann, 1991; Wentzel & Brophy, 2014). Når dette desuden kombineres med en stærk kobling til nabolaget og til lokale organisationer, der bidrager med eksponering, rollemodeller og netværk, er det sandsynligt, at de unge vil kunne se muligheder for social mobilitet og få øjnene op for undervisningens betydning. Dette kan medvirke til, at de unge i højere grad vælger at kanalisere deres energi i en positiv retning i stedet for at komme ind i en negativ spiral, der desværre ofte starter i en tidlig alder (Wentzel & Brophy, 2014).

4.1. Iværksætterunge

Iværksætterunge er udviklet af Fonden for Entreprenørskab i et samarbejde med Det Boligsociale Fællessekretariat i Aarhus og gennemført som pilotprojekt i perioden 2017-2020 med finansiering fra den A.P. Møllerske Støttefond. Valgfaget har til formål at styrke innovation, entreprenørskab og iværksætterkultur i udsatte boligområder i Aarhus og udvikle entreprenørielle kompetencer hos de deltagende elever. Valgfaget var i udgangspunktet tiltænkt elever, der er udfordret i den almindelige

undervisning, men det har vist sig at være en bredere gruppe af elever, der har taget faget. Valgfaget er blevet afholdt i mindre elevhold og med flere lærere. Skolerne har også fået ekstra ressourcer, som har kunnet bruges på lokaler, udflugter, snacks og teamtøj.

Den lokale forankring, lokale rollemodeller, adgang til netværk, og fornemmelse af ejerskab har stor betydning for unges karrieremål (Bell et al., 2017; Wentzel & Brophy, 2014), og derfor har de boligsociale medarbejdere en vigtig rolle at spille. Valgfagets struktur er baseret på en entreprenøriel tilgang til undervisningen (Rasmussen & Moberg, 2016). For at skabe studiemotivation og skoleengagement er undervisningen fokuseret på fire elementer: 1) Give autentiske opgaver, 2) Sætte forskellige talenter i spil (ikke kun boglige evner), 3) Give eleverne ejerskab over processen, og 4) Samarbejde (se Newman, 1993). For at sikre, at disse mere åbne processer fungerer, er det ofte vigtigt, at eleverne har et slutmål at stræbe efter. Alle elever, der deltager i valgfaget, har derfor mulighed for at deltage i en entreprenørskabsmesse ved fagets afslutning.

5. Metoder

Fokus i vores undersøgelse har været at undersøge, hvordan deltagelse i Iværksætterunge påvirker elevers udvikling af "entreprenøriel self-efficacy", som står for tiltroen til egne entreprenørielle evner samt til at kunne agere entreprenørielt i flere forskellige sammenhænge. Endvidere har der været fokus på at undersøge, om entreprenørskabsundervisning med sin handlingsorienterede didaktik og elevcentrerede pædagogiske tilgang kan øge elevernes studiemotivation og skoleengagement samt relation til deres lærere. Vi har brugt tre forskellige metodetilgange til at belyse disse komplekse spørgsmål: 1) kvalitative interviews, 2) reflektive selv-interviews, og 3) et retrospektivt spørgeskema. Denne rapport resultater kommer til at trække på alle disse metoder, idet de komplementerer hinanden og belyser forskellige sider af de spørgsmål, vi er interesserede i i vores undersøgelse.

Valgfaget blev gennemført i to runder (skoleårene 2018/2019 og 2019/2020). Dette gav os muligheder for at undersøge, hvordan både uerfarne og erfarne lærere underviser i faget. Desværre har COVID-19 pandemien i stor udstrækning påvirket både undervisning og dataindsamling i løbet af 2020. Det er derfor vanskeligt at sammenligne resultaterne af de to skoleår. Heldigvis blev data til den kvalitative undersøgelse indsamlet i løbet af efteråret 2019, med opfølgende interviews i januar 2020, dvs. i en periode, hvor COVID-19 pandemien ikke påvirkede dansk skoleundervisning.

5.1. Kvalitative interviews

En kvalitativ undersøgelse blev gennemført af Danmarks Evalueringsinstitut (EVA). Vi ønskede at få et dybere, snarere end et bredere, indblik i, hvordan elever og lærere oplevede faget, og besluttede derfor, at fokus for den kvalitative undersøgelse skulle være på tre skoler. For at udvælge de mest passende skoler lavede EVA telefoninterviews med seks deltagende skoler i Aarhus. Derefter udvalgte de tre skoler, hvor de gennemførte vi 15 kvalitative interviews med lærere og elever. Eleverne, der var blevet udvalgt af lærerne, blev interviewet parvist. Interviewene blev gennemført i perioden november 2019 til januar 2020. For at tegne et billede af Iværksætterunges samlede forløb rummer interviewene med lærerne både perspektiver på valgfagets første og andet gennemløb. Fokus i denne undersøgelse har været elevernes udbytte af valgfaget, men lærernes oplevelse af undervisningsforløbet er også blevet behandlet.

5.2. Refleksive selv-interviews

Et mål med undersøgelsesmetoden refleksive selv-interviews var, at den ville passe ind med undervisningen og bidrage til læringsprocessen på en naturlig måde snarere end at blive oplevet som en ekstra opgave, der kun blev gennemført for at evaluere forløbet. Refleksions-logbøger (se fx Hägg, 2017, 2020) er en metode, der med succes har indsamlet interessant empirisk data på deltageres læringsprocesser, og samtidig har støttet og bakket op om denne. Idet refleksion kræver træning, og deltagerne i forløbet var unge og af forskellig modenhed, besluttede vi at bruge en enklere version af refleksions-logbogs-metoden.

Eleverne blev bedt om at lave et interview med sig selv efter at have afsluttet valgfaget. Interview-spørgsmålene fokuserede på deres tanker i forhold til iværksætteri, hvilke kompetencer de betragtede som vigtige for at få succes som iværksætter, og hvordan de havde oplevet undervisningsforløbet. Eleverne optog interviewet med deres egen mobiltelefon. Desværre oplevede mange elever, at denne øvelse udstillede dem på en måde de ikke var komfortable med. I anden runde fik eleverne derfor lov til at besvare spørgsmålene på skrift, hvilket desværre førte til mindre udførlige besvarelser. Analysen fokuserede på, hvordan valgfaget havde ændret elevernes opfattelse af iværksætteri, og hvordan dette påvirkede deres tanker om en fremtidig karriere. Vi undersøgte også, hvordan valgfaget påvirkede elevernes studiemotivation, og hvordan dette generelt påvirkede deres skolegang. Se Appendiks for spørgeramme samt eksempler på elevernes besvarelser på spørgsmålene.

5.3. Retrospektivt spørgeskema

I slutningen af valgfaget uddelte vi et spørgeskema, der fokuserer på, hvordan eleverne har ændret deres tiltro til egne entreprenørielle evner, deres intentioner om at forfølge en karriere som selvstændig, samt deres studiemotivation, skoleengagement og relation til deres lærere. Spørgeskemaet var retrospektivt. Det vil sige, eleverne først blev bedt om at tænke tilbage på starten af skoleåret og vurdere deres daværende niveau; og dernæst at vurdere hvilket niveau, de mente at ligge på nu, hvor de havde afsluttet forløbet. På denne måde kunne vi måle respondenternes subjektive vurdering af egen udvikling.

Studier har vist, at når fokus er på at måle ikke-kognitive kompetencer såsom holdninger, overbevisninger og opfattelser af færdigheder og kompetencer, er et retrospektivt design at foretrække fremfor en traditionel *før/efter* undersøgelse (Little et al., 2020). Grunden til dette er, at mange deltagere i uddannelsesundersøgelser oplever et såkaldt "besvarelses-skift bias" (response shift bias) (Drennan & Hyde, 2008): Det er svært at vurdere, hvor kompetent man føler sig i evner man ikke kender særligt godt, hvilket typisk bevirker, at deltagere i uddannelseseksperimenter overvurderer deres eget kompetenceniveau (Bray et al., 1984; Howard, 1980; Howard & Dailey, 1979; Howard et al., 1979; Little et al. 2020; Moberg, 2014, 2020). Det der typisk sker er, at deltagerne bruger en anden referenceramme i "før-tests" og "efter-tests" (Nieuwkerk & Sprangers, 2009), og det resulterer i, at man ikke fanger den "reelle effekt" (Biernat & Manis, 1994; Howard, 1980; Oort, 2005). Grunden kan være, at deltagerne enten ændrer forståelse af konstruktionen, der måles (rekonceptualisering), eller af hvem, de sammenligner sig med (genkalibrering) (Schwartz & Sprangers, 2000; Sprangers & Schwartz, 2000; Sprangers et al., 1999).

Et andet problem med "før-tests" er, at de ofte måles på en begrænset skala, hvorfor udviklingsmulighederne er begrænsede for dem, der fra starten angiver en høj score (ceiling effects) (Moberg, 2020). Udover dette er der også praktiske problemer med at sørge for, at "før-testen" udleveres på samme tidspunkt og før deltagerne har påbegyndt deres undervisning, samt at "før-tests" matches korrekt med "efter-tests" (Moberg, 2020).

Det retrospektive spørgeskemadesign indeholder dog problemer i forhold til hukommelsesbias og selvudviklingsbias (Campbell, 1979). Bias betyder, at resultatet kan blive forvrænget fx pga. forudindtagethed. Det var derfor vigtigt at inkludere en kontrolgruppe. Tre skoler i Slagelse, der havde valgfaget i 2019/2020, fik uddelt spørgeskemaet i slutningen af forårssemesteret 2019. Disse elever fungerede som en "ren" kontrolgruppe. Desværre fik vi ikke engageret en kontrolgruppe i løbet af skoleår 2019/2020, hvilket viste sig være uheldigt under COVID-19 pandemien. Kontrolgruppen spiller nemlig en vigtig rolle i forhold til at opleve de samme eksterne hændelser som undersøgelsesgruppen. Det at undersøgelsesgruppen oplevede pandemien, men kontrolgruppen ikke gjorde, gjorde dem således svære at sammenligne.

Fra skolerne i Aarhus blev i alt 42 spørgeskemaer indsamlet fra elever, der deltog i Iværksætterunge 2018/2019, og 35 fra elever, der deltog i Iværksætterunge 2019/2020. Fra de tre skoler i Slagelse, der fungerede som kontrolgruppe i 2018/2019, blev der indsamlet 44 spørgeskemaer. Og 21 spørgeskemaer blev indsamlet 2019/2020, imens de deltog i samme undervisning som skolerne der indgik i projektet Iværksætterunge. Besvarelsesprocenten var altså 41,5%, idet der samlet set deltog 180 elever fra skolerne i Århus og 56 elever fra skolerne i Slagelse. Vi har desværre ikke tal på, hvor mange elever der blev kontaktet for at deltage i kontrolgruppen, men tallet svarer til det antal elever der blev kontaktet for at indgå i undersøgelsesgruppen på skolerne i Slagelse 2019/2020. En detaljeret præsentation af skolernes besvarelsesgrad præsenteres i Appendiks. Desværre har vi ikke haft mulighed for at gennemføre tests for at undersøge, om der er en konsekvent forskel mellem elever, der deltog i undersøgelsen, og elever, der ikke deltog.

Da vi er interesseret i at undersøge de overordnede resultater af undervisning i valgfaget – og dette er vanskeligt hvis antallet af respondenter er lille - har vi, når andet ikke er nævnt, inkluderet alle elever, der deltog i valgfaget Iværksætterunge, som eksperimentgruppe. Dette udgør en gruppe på 98 respondenter. Vi gennemførte tests baseret på demografiske værdier og på før-værdierne af vores undersøgelsesspørgsmål. Dette gjorde vi for at undersøge, om eleverne i kontrolgruppen kunne sammenlignes med eleverne i eksperimentgruppen. Den eneste forskel mellem grupperne var, at der i eksperimentgruppen var flere elever fra familier med et andet sprog end dansk som første sprog. Derudover var der ingen forskel. Idet der ikke var nogen betydelige forskelle mellem grupperne i deres før-værdier for de undersøgelsesspørgsmål vi målte på, vurderede vi at det var en funktionel kontrolgruppe at sammenligne resultater med. En detaljeret oversigt over datasættet og tests findes i Appendiks.

Antallet af spørgsmål i spørgeskemaet er begrænset, fordi det var vigtigt for vores analysemetoder, at de ikke ville udgøre en høj belastning for deltagerne. Ud af de 12 dimensioner, vi måler på, måles fire derfor med ét spørgsmål, syv med to spørgsmål, og én med tre spørgsmål. Dette har resulteret i, at den interne validitet for vores dimensioner er relativt lav (dog acceptabel for de fleste dimensioner). Spørgsmålene blev målt på en skala fra 1 til 6 (hvoraf 1=fuldstændig uenig og 6=fuldstændig enig). Tabel 1 viser de 12 dimensioner og deres Cronbach's alfa (CA) værdier, som blev brugt til at teste deres interne validitet (tommelfingerreglen er, at konstruktionen har en acceptabel intern validitet, hvis CA er >0.70, se fx Nunnally, 1978).

Dimension	Antal spørgsmål	CA-start	CA-slut
Kreativitet	2	0,60	0,78
Vedholdenhed	3	0,79	0,77
Præsentationsevner	1	n/a	n/a
Planlægning	1	n/a	n/a
Håndtering af usikkerhed	1	n/a	n/a

Teamarbejde	2	0,74	0,79
Entreprenørielle intentioner	2	0,81	0,86
Startup-evner	2	0,68	0,67
Studiemotivation	2	0,69	0,61
Skoleengagement	2	0,81	0,74
Oplevet lærerstøtte	2	0,81	0,78
Entreprenøriel selvbillede	1	n/a	n/a

Tabel 1: Dimensionernes struktur og interne validitet.

For at undersøge, hvordan eleverne havde ændret deres oplevede kompetenceniveau på disse dimensioner, udregnede vi en forandringsværdi ved at fratække deres oplevede niveau i starten af skoleåret (basislinje) fra deres oplevede niveau i slutningen af skoleåret (efter-værdien). For at undersøge, om elever i undersøgelsesgruppen havde ændret sig signifikant sammenlignet med kontrolgruppen, brugte vi regressionstests og inkluderede gruppetilhørsforhold som en binær variabel. Bagefter standardiserede vi alle værdier for at gøre fortolkningen af resultaterne nemmere (middelværdien=0, standardafvigelse=1).

6. Resultater

I det følgende præsenterer vi resultaterne af vores analyser. Fokus har været på at undersøge elevernes udbytte af valgfaget, dvs. i hvilken udstrækning de har ændret 1) deres tiltro til egne entreprenørielle evner og kompetencer, 2) deres syn på entreprenørskab, og 3) deres oplevelse af skolegangen. Vi vil diskutere, hvordan de forskellige metoder giver forskelligt indblik i valgfagets påvirkning, samt hvorfor de nogle gange viser forskellige resultater.

6.1. Tiltro til egne entreprenørielle evner

For at undersøge, hvordan eleverne har ændret deres tiltro til egne entreprenørielle evner, har vi fokuseret på kompetencerne: "Kreativitet", "Vedholdenhed", "Præsentationsevner", "Planlægning", "Håndtering af usikkerhed" og "Teamarbejde". For at kontrollere for "ceiling effects", dvs. det at elever med et højt niveau i basislinje-værdier (før-værdier) ikke har mulighed for at ændre sig i samme udstrækning som andre, inkluderede vi også basislinje-værdier i regressionen. Vi inkluderede desuden "køn" (hvor kvinde=0 og mand=1) som selvstændig variabel og som interaktionsvariabel for at undersøge, om deltagelse i valgfaget påvirkede drenge og piger forskelligt. I Tabel 2 præsenteres resultaterne af denne analyse⁴.

	Kreativitet		Vedholdenhed		Præsentations evner		Planlægning		Håndtering af usikkerhed		Teamarbejde	
	Forskel	P-værdi	Forskel	P-værdi	Forskel	P-værdi	Forskel	P-værdi	Forskel	P-værdi	Forskel	P-værdi
IU	0,475	0,004	0,108	0,485	0,424	0,008	0,313	0,045	0,417	0,01	0,101	0,54
Køn	0,188	0,209	0,047	0,746	0,250	0,086	-0,051	0,722	0,143	0,337	0,070	0,645
Baselinje	-0,419	0,000	-0,536	0,000	-0,478	0,000	-0,515	0,000	-0,450	0,000	-0,445	0,000
Interaktion	0,039	0,905	0,140	0,653	0,179	0,576	-0,026	0,933	0,115	0,722	0,101	0,76

*P-værdier <0,05 regner vi som statistisksignifikante

⁴ Resultaterne præsenteres uden inklusion af køn som en interaktionsvariabel. Kun resultatet af selve interaktionsvariablen er præsenteret som et resultat i interaktionstesten.

Tabel 2: Valgfagets indflydelse på elevernes tiltro til egne entreprenørielle evner.

Som vi kan se i Tabel 2 har Iværksætterunge en signifikant positiv indflydelse på elevernes tillid til egne kreative evner, præsentationsevner, planlægning og håndtering af usikkerhed. Effekterne er ret store (fra en tredjedel til en halv standardafvigelse), hvilket viser, at der er tale om en praktisk og mærkbar forskel mellem grupperne. Valgfaget ser ud til at fungere lige så godt for drenge som for piger, idet vi ikke kan identificere en signifikant forskel mellem kønnene.

Elevernes selv-interviews bakker op om disse resultater. Resultaterne fra selv-interviewene viser således tydeligt, at programmet især havde påvirket deres evner til at arbejde med innovative idéer, deres mod til at præsentere foran andre, og deres mod til at kontakte og tale med andre. Resultaterne divergerer dog også noget. I elevernes selv-interviews udtrykte mange således, at de havde lært meget om at arbejde sammen med andre i en gruppe, men meget få fokuserede på, hvad de havde lært om planlægning og strukturering af projektarbejde (se Appendiks).

Resultaterne af den kvalitative interview-undersøgelse fremhævede også, at eleverne var meget tilfredse med at lære om sociale og personlige kompetencer, der kan bruges i flere kontekster, både hvad angår uddannelse, arbejdsmarked og fritid. Analysen viser, at eleverne især fik styrket deres kommunikations-, præsentations- og samarbejdsevner. Her afviger resultaterne baseret på de kvalitative analyser altså igen fra den kvantitative analyse, hvad angår valgfagets indflydelse på elevernes oplevede evner til at arbejde i et team.

En forklaring på, hvorfor vi ikke kan se en forskel mellem grupperne i dimensionen "teamarbejde", kan være, at gruppearbejde er en almindelig undervisningsmetode i det danske skolesystem, hvilket gør, at også eleverne i kontrolgruppen vil udvikle deres tiltro til egne evner til at arbejde i teams. I selv-interviews-undersøgelsen fremgik det dog, at mange elever oplevede gruppearbejdet som meget frustrerende, idet det var svært at enes om, hvilken idé de ville arbejde med. Den kvantitative analyse bakker op om dette resultat, idet den viser, at der er høj varians for teamwork i besvarelserne fra elever i undersøgelsesgruppen (se Appendiks).

6.2. Motivation, Engagement og Lærerstøtte

Resultaterne af vores spørgeskemaundersøgelse bakker ikke op om vores antagelse om at deltagelse i Iværksætterunge øger de unges studiemotivation og skoleengagement i højere udstrækning end almindelig skoleundervisning. Det skal dog påpeges, at forskellen i studiemotivation er tæt på at være signifikant, og at eleverne oplevede, at deres lærere var blevet mere støttende. I Tabel 3 præsenteres resultaterne af vores analyse.

	Skoleengagement		Studiemotivation		Oplevet lærerstøtte	
	Forskel	P-værdi	Forskel	P-værdi	Forskel	P-værdi
IU	-0,015	0,921	0,236	0,15	0,382	0,024
Køn	0,126	0,356	0,022	0,888	0,203	0,192
Baselinje	-0,597	0,000	-0,454	0,000	-0,412	0,000
Interaktion	0,353	0,229	0,138	0,676	0,201	0,555

Tabel 3: Valgfagets indflydelse på elevernes skoleengagement, studiemotivation og oplevede lærerstøtte.

Disse resultater er noget uventede, idet oplevet lærerstøtte typisk hænger stærkt sammen med elevs studiemotivation og skoleengagement (se fx Moberg, 2014b). Resultaterne af vores undersøgelse, der baserede sig på elevernes selv-interviews, var, at eleverne havde oplevet arbejdet med valgfaget som

meget motiverende og engagerende, og de oplevede at de kompetencer de trænede i Iværksætterunge ville have indflydelse på andre fag og på deres videre skolegang. Den kvalitative undersøgelse gav også tydelige resultater, nemlig at, idet eleverne fik øje på nye kompetencer hos sig selv, fik de forstærket deres tro på egne evner og deres tiltro til at kunne håndtere udfordringer, hvilket yderligere motiverede dem til at engagere sig i undervisningen. Interviewene med eleverne viste, at dette gjaldt uafhængigt af elevernes faglige og sociale udgangspunkt. Resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen viser dog, at det ser ud til, at drenge rykker mere i deres skoleengagement end piger. For at undersøge, om dette var tilfældet i Iværksætterunge, lavede vi en separat t-test, der kun inkluderede elever i undersøgelsesgruppen. Denne test viste, at Iværksætterunge havde en betydelig større indflydelse på drenges skoleengagement end på pigers. Drenge rykkede næsten en halv standardafvigelse mere end piger i denne dimension (forskelle=0,471, p-værdi=0,019). Det ser altså ud til, at valgfaget opfylder sit formål, idet undersøgelser har vist, at det oftest er drenge, der har problemer med skolegangen (Leijnse, 2017; OECD, 2015)⁵.

6.3. Entreprenøriel identitet

Eleverne skulle svare på, i hvor høj grad de identificerede sig som iværksættere, om de oplevede at have de rette kompetencer til at starte en virksomhed, og om de havde intentioner om at forfølge en karriere som selvstændig. I Iværksætterunge var der ikke direkte fokus på at give eleverne kundskaber om virksomhedsstart eller om at blive selvstændig. Derimod var der mere fokus på at få dannet en bred forståelse af entreprenørskab som en livskompetence, der kan bruges i mange forskellige sammenhænge. Alligevel kan det at gennemgå et entreprenørielt forløb, som eleverne gjorde i valgfaget, have en påvirkning på deres valg af karriere samt deres entreprenørielle selvopfattelse. Vores analyse, som præsenteres i Tabel 4, viser, at valgfaget kun havde en indflydelse på entreprenøriel identitet.

	Entreprenøriel identitet		Entreprenørielle intentioner		Startup-evner	
	Forskel	P-værdi	Forskel	P-værdi	Forskel	P-værdi
IU	0,363	0,021	0,118	0,504	0,178	0,295
Køn	0,209	0,148	0,225	0,171	0,254	0,108
Baselinje	- 0,487	0,000	-0,285	0,001	-0,347	0,000
Interaktion	0,080	0,797	-0,029	0,936	0,125	0,714

Tabel 4: Valgfagets indflydelse på elevernes entreprenørielle identitet.

Resultaterne af de kvalitative undersøgelser er på linje med resultaterne i Tabel 4. I elevernes selv-interviews fremgår det tydeligt, at eleverne anser en karriere som selvstændig for at være noget, der er vanskeligt og vil kræve meget hårdt arbejde. Alligevel føler de, at de kompetencer de har fået i valgfaget vil være dem til stor gavn, hvis de i fremtiden skulle få idéer, som de ville have lyst til at realisere. Elevernes svar i de kvalitative interviews viser, at de lektioner, de har set på Løvens Hule eller tilsvarende videomateriale, har givet dem stor respekt for iværksætteri og en forståelse for, hvor nyttigt det er, men også at det er meget krævende. Den entreprenørielle identitet, som de dog har fået opbygget, handler derfor i hovedsagen om, at de har fået en forståelse for, at entreprenørielle kompetencer er kompetencer der kan bruges i mange sammenhænge.

⁵ Forskellen mellem undersøgelsesgruppen og kontrolgruppen er dog for lille til, at denne effekt kan blive signifikant i en sammenligning mellem grupperne. Det kan altså ses som et interessant resultat, at drenge rykker mere end piger, men når det gælder valgfagets indflydelse på elevernes skoleengagement som helhed ser det ikke ud til at have haft det forventede resultat.

6.4. Omverdensrelation

Spørgeskemaundersøgelsen fokuserede ikke på elevernes oplevelse af deres kontakt med boligsociale organisationer. Dette var dog en vigtig del af valgfaget. Kontakter, netværk og engagement i det lokale samfund har stor påvirkning på elevens selvbillede og syn på fremtidige muligheder. Kontakt med lokale aktører øger desuden oplevelsen af medborgerskab og den demokratiske dannelse. Den kvalitative undersøgelse viste, at medarbejdere fra de boligsociale organisationer havde en vigtig rolle at spille i valgfagets undervisning. På nogle af skolerne var det medarbejderne fra de boligsociale organisationer, der underviste i de entreprenørielle processer og bidrog med at skaffe kontakter til eleverne. Deres områdekendskab var vigtigt for at forankre elevernes entreprenørielle projekter i det lokale miljø. De bidrog således med en specialviden, som mange lærere manglede.

De boligsociale organisationers involvering blev set som noget positivt af eleverne, idet det fremmede oplevelsen af, at valgfaget var noget andet end traditionel undervisning, og det ændrede på de normale elev- og lærerroller. At bevæge sig udenfor skolens mure og benytte sig af de boligsociale organisationers lokaler bidrog til, at eleverne oplevede deres entreprenørielle projekter som mere autentiske og virkelige. Dette fik dem til at føle sig mere voksne, og de tog deres arbejde mere alvorligt. Samtidig var disse ture udenfor skolen med til at styrke elevernes sociale fællesskaber.

Den afsluttende entreprenørskabsmesse fungerede som en drivkraft hos eleverne, idet de opfattede deres projekter som ikke blot skoleopgaver, men som rigtige projekter i den "virkelige verden". Messen var også et synligt mål, som eleverne kunne arbejde henimod.

6.5. Undervisernes oplevelse af valgfaget

Interviewene med lærere viste, at mange oplevede fagets struktur som diffus og ikke følte de havde tilstrækkelig viden om læringsmål. Lærerne havde begrænset kendskab til valgfagets læseplan, som kun havde indirekte betydning for undervisningen. Det var vanskeligt, især i det første år, at finde en undervisningsstruktur, der både passede dem og deres elever. Lærerne følte, at de havde haft svært ved at motivere eleverne til at engagere sig i deres entreprenørielle projekter, men at involveringen af de boligsociale medarbejdere havde haft en stor betydning. Lærerne havde desuden været usikre i deres identitet som entreprenørskabslærere, idet de selv identificerede sig som først og fremmest fx dansk-, tysk- og matematiklærer, og også mente, at eleverne så dem sådan. Det har således været af stor betydning for lærerne at kunne trække på de boligsociale organisationers medarbejdere, idet disse kunne bidrage med ekspertise og troværdighed. Lærerne fremhævede, at det var af stor betydning for eleverne, at meget af undervisningen foregik udenfor skolen. Her var det ofte de boligsociale organisationernes lokaler, som de fik lov at bruge.

Lærerne mener, at de var klart bedre klædt på til at varetage undervisningen i løbet af valgfagets andet gennemløb. Ligesom eleverne kan også lærerne se nytten af entreprenørielle kompetencer i flere fag, og de oplever, at deres elever har benyttet sig af disse kompetencer også udenfor valgfaget, især i opgaver, der kræver evner indenfor kommunikation og præsentation foran andre. Lærerne har desuden selv anvendt undervisningsmetoder fra valgfaget, fx idégenereringsøvelser, i andre fag.

7. Diskussion

Resultaterne viser, at Iværksætterunge har haft en tydelig indflydelse på de elever, der har deltaget. Dette på trods af vanskelighederne med at give lærere, der har begrænset erfaring med entreprenørskabsundervisning, ansvar for undervisning af valgfaget - hvilket skete det første år - og en for tidlig afslutning af undervisningen på grund af COVID-19 pandemien i det andet år. Resultaterne af vores miksede metodetilgang viser, at eleverne øger deres tiltro til egne evner til at agere entreprenørielt, især deres evner til at præsentere foran andre, samt deres evner til at finde på og identificere gode idéer. At få mulighed for at vise og blive vurderet ud fra andre evner og talenter end de rent boglige har gjort, at lærere og andre klassekammerater har kunnet se en del af eleverne i et nyt lys. Dette har givet eleverne et nyt syn på deres lærere, som de har oplevet som mere støttende, og har øget deres selvtillid. Denne selvtillid tager de med sig ind i andre fag, hvor de kan bruge de ny erhvervede kompetencer fra Iværksætterunge.

Den kvalitative undersøgelse viste, at eleverne, uanset akademisk talent og baggrund, blev mere motiverede og engagerede i deres skolearbejde. Spørgeskemaundersøgelsen viste dog, at drenge oplevede en mere positiv ændring i deres skoleengagement end piger. Et af projektets mål var at teste, om entreprenørskabsundervisning kunne bruges som en effektiv måde at øge udsatte elevers engagement i deres skolegang. Idet drenge, sammenlignet med piger, er mere udfordrede af skolearbejdet, kan dette resultat give en indikation på, at projektets hypotese var korrekt.

Fokus i valgfaget har ikke været at give eleverne entreprenørielle kundskaber såsom viden om forretningsmodeller og økonomi, men snarere at fremme entreprenørielle færdigheder, der kan bruges i flere livssammenhænge. Et vigtigt mål for programmet var at give eleverne en bredere opfattelse af entreprenørskab som noget der sker i flere sammenhænge og altså ikke som noget, der begrænser sig til virksomhedsopstart. Dette ser ud til at være lykkedes. Hverken de kvantitative eller de kvalitative resultater peger henimod, at eleverne fik højere tilbøjelighed til at ville forfølge en karriere som selvstændig. Eleverne gav således udtryk for, at de havde fået en øget forståelse for iværksætterens funktion og livsverden, men mange opfattede, at dette ville kræve mere hårdt arbejde end de havde forestillet sig før de deltog i valgfaget. Det er derfor ikke overraskende, at de ikke fik mere positive entreprenørielle intentioner eller øgede deres tiltro til egne evner til at starte virksomhed. Resultaterne viser dog, at de i betydelig grad ændrede deres entreprenørielle selvbillede, dvs. at de efter deltagelse i valgfaget opfattede sig selv som i højere grad i stand til at være entreprenører.

Interviews med lærerne viste, at de fandt det vanskeligt at undervise i faget, og at de i løbet af det første år ikke følte sig tilstrækkeligt godt klædt på til at motivere og engagere eleverne i deres entreprenørielle projekter. Lærerne gav udtryk for, at de savnede tydelige instruktioner, og at de oplevede, at læseplanen kun kunne bruges i begrænset omfang. De oplevede også, at de manglede troværdighed, idet de ikke var eksperter på, eller havde erfaring med, iværksætterier. Lærernes løsning på dette var at trække på medarbejderne fra de boligsociale organisationer og bruge deres ekspertise, netværk og erfaring. Man kan dog forestille sig, at et detaljeret undervisningsmateriale i høj grad ville kunne bidrage til, at lærerne nemmere vil kunne implementere faget, selv hvis de har begrænset erfaring med entreprenørskabsundervisning. Dette vil også gøre dem mindre afhængig af andre "hjælpelæreres" ekspertise.

8. Sammenfatning og fremtidige udsigter

I denne rapport er resultaterne af elevers og læreres udbytte af deltagelse i valgfaget Iværksætterunge blevet præsenteret. Tre forskellige undersøgelsesmetoder er blevet anvendt: Kvalitative interviews med elever og lærere, refleksive selv-interviews af elever, og en refleksiv spørgeskemaundersøgelse.

Resultaterne viser, at eleverne har udviklet deres tiltro til egne entreprenørielle evner såsom kreativitet, håndtering af usikkerhed, og præsentationsevner. Resultaterne viser også, at eleverne har udviklet deres entreprenørielle identitet, deres opfattelse af underviserne som mere støttende, og, for drengenes vedkommende, et større skoleengagement. Interviews med lærere peger dog på et par problemer med valgfaget. Lærerne opfattede ikke, at de i løbet af det første år var klædt tilstrækkelig godt på til at undervise i faget. De kunne ikke helt gennemskue den udviklede læseplans funktion, og de oplevede de entreprenørielle undervisningsmetoder som meget forskellige fra traditionelle undervisningsmetoder, og som noget de var uvante med. Medarbejderne fra de boligsociale organisationer spillede derfor en vigtig rolle som "medlærere".

Et aspekt, der viste sig have stor betydning, var den afsluttende iværksættermesse. Denne gav eleverne motivation til at arbejde med deres projekter, og de følte at opgaven blev mere autentisk, fordi de skulle fremvise og have deres arbejde vurderet af eksterne personer. Deltagelse i projektet har givet flere økonomiske ressourcer til undervisningen, hvilket har kunnet bruges, bl.a. til snacks og holdtrøjer til eleverne, samt til flere lærere og færre elever. Det har også medført, at de deltagende lærere har kunnet deltage i træningsforløb i entreprenørskabspædagogik. Lærerne har desuden haft stor gavn af at samarbejde med, og involvere, medarbejdere fra de boligsociale organisationer. For at kunne fortsætte valgfaget er det nødvendig at finde løsninger på, hvordan undervisningen skal foretages uden disse ekstra ressourcer. Fonden for Entreprenørskab afholder hvert år i november en entreprenørskabsmesse, hvor elever på alle niveauer af uddannelsessystemet er velkomne til at deltage i en entreprenørskabskonkurrence. Denne vil kunne fungere som et alternativ til den messe, der blev arrangeret i regi af projektet. Et struktureret undervisningsmateriale er blevet udviklet, hvilket kan forventes at gøre lærernes første implementering af valgfaget mindre vanskelig, idet den indeholder en detaljeret læreplan samt forventede læringsmål. Dette materiale indeholder desuden instruktioner og tips til, hvordan man arbejder med, og involverer, eksterne partnere i undervisningen. At lærerne har adgang til træning er dog et vigtigt aspekt. COVID-19 pandemien har ikke medført mange gode ting, men én positiv effekt af den medfølgende nedlukning for fysiske møder er, at mange undervisningstilbud nu findes tilgængeligt online. Det vil derfor fremover være muligt for undervisere med meget få ressourcer at opkvalificere sig i entreprenørskabspædagogik og undervisningsmetoder.

Litteraturliste

- Bell, A. M., Chetty, R., Jaravel, X. Petkova, N. & Van Reenen, J. 2017. Who becomes an inventor in America? The importance of exposure to innovation. NBER Working paper No. 24062.
- Biernat, M., & Manis, M. (1994). Shifting standards and stereotype-based judgments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 5–20.
- Bray, J. H., Maxwell, S. E., & Howard, G. S. (1984). Methods of analysis with response-shift bias. *Educational Measurement and Psychological Measurement*, 44, 781–804
- Brynjolfsson, E. & McAfee, A. 2014. *The Second Machine Age Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. WW Norton & Co.
- Cunha, F. & Heckman, J. 2007. The technology of skill formation. *The American Economic Review*, 97 (2), 31-47
- DEA. 2020. Tendenser for social mobilitet og uddannelse. Rapport.
- Den Sociale Kapitalfond. 2018. Det er blevet sværere at gå fra bund til top i Danmark. Rapport.
- Drennan, J. & Hyde, A. 2008. Controlling response shift bias: the use of the retrospective pre-test design in the evaluation of a master's programme. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 33, 699–709.

- Elert, N., Andersson, F. & Wennberg, K. 2015. The impact of entrepreneurship education in high school on long-term entrepreneurial performance. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 11, 209-223.
- Howard, G. S. (1980). Response-shift bias: A problem in evaluating interventions with pre/post self-reports. *Evaluation Review*, 4, 93–106.
- Howard, G. S. & Dailey, P. R. 1979. Response-shift bias: A source of contamination of self-report measures. *Journal of Applied Psychology*, 64, 144–150.
- Howard, G. S., Dailey, P. R. & Gulanick, N. A. 1979. The feasibility of informed pretest in attenuating response-shift bias. *Applied Psychological Measurement*, 3, 481–494.
- Huber, L. R., Sloof, R. & Van Praag, M. 2014. *The Effects of Early Entrepreneurship Education: Evidence from a Randomized Field Experiment*. *European economic review*, 72, 76-97.
- Hägg, G. 2017. Experiential entrepreneurship education: Reflective thinking as a counterbalance to action for developing entrepreneurial knowledge. Doctoral thesis, Lund university.
- Hägg, G. 2020. The study group method: How cooperative learning among peers contributes to experiential entrepreneurship education. *International journal of entrepreneurship and small business*.
- Landström, H. 2005. *Pioneers in entrepreneurship and small business research*. Blomington, IN, USA, Springer.
- Leijnse, E. 2017. Fördel kvinna: Den tysta utbildningsrevolutionen. *Natur & Kultur*.
- Little, T. D., Chang, R., Gorrall, B. K., Waggenspack, L., Fukuda, E., Allen, P. J & Noam, G. G. 2020. The retrospective pretest–posttest design redux: On its validity as an alternative to traditional pretest–posttest measurement. *International Journal of Behavioral Development*, 44(2), 175–183.
- Lyons, E. & Zhang, L. 2017. The impact of entrepreneurship programs on minorities. *American Economic Review*, 107(5), 303–307.
- Lyons, E. & Zhang, L. 2018. Who does (not) benefit from entrepreneurship programs? *Strategic management journal*, 39(1), 85–112.
- Moberg, S. K. 2014a. Two approaches to entrepreneurship education: The different effects of education for and through entrepreneurship at the lower secondary level. *The international journal of management education*, 12(3), 512-528.
- Moberg, 2014b. *Assessing the Impact of Entrepreneurship Education - From ABC to PhD*. Doctoral thesis, Copenhagen Business School.
- Moberg, S.K. 2020. An EPIC literature review. Project report for the Eeepheic project.
- Moberg, S. K., Barslund Fosse, H. Hoffman, A. & Junge, M. 2015. *Effektmålingen af Entreprenørskabsundervisning i Danmark – 2014*. Fonden for Entreprenørskab.
- Moberg, D. P. & Finch, A. J. 2007. Recovery high schools: A descriptive study of school programs and students. *Journal of Groups in Addiction & Recovery*, 2, 128–161.
- Newmann, F. 1991. Student engagement in academic work: Expanding the perspective on secondary school effectiveness. In: Bliss, J. R. & Firestone, W. A. (Eds.) *Rethinking effective schools: Research and practice*, NJ: Prentice-Hall, 58-76.
- Nieuwkerk, P. T. & Sprangers, M. A. G. 2009. Each measure of patient-reported change provides useful information and is susceptible to bias: The need to combine methods to assess their relative validity. *Arthritis & Rheumatism*, 61, 1623–1625.
- Nunnally, J.C. 1978. *Psychometric theory* (2nd ed.). McGraw-Hill.
- OECD (2018): *A Broken Social Elevator? How to Promote Social Mobility*. Report.
- Oort, F. J. (2005). Using structural equation modeling to detect response shifts and true change. *Quality of Life Research*, 14, 587–598.
- Rasmussen, A. & Moberg, S.K. 2016. *Taksonomi i Entreprenørskabs- uddannelse - Perspektiver på mål, undervisning og evaluering*. Fonden for Entreprenørskab.
- Schwartz, C. E. & Sprangers, M. A. G. 2000. Methodological approaches for assessing response shift in longitudinal health-related quality-of-life research. In C. E. Schwartz & M. A. G. Sprangers (Eds.), *Adaptation to changing health: Response shift in quality-of-life research* (pp. 81–107). Washington, DC: American Psychological Association.

- Sprangers, M. A. G. & Schwartz, C. E. 2000. Integrating response shift into health-related quality-of-life research: A theoretical model. In C. E. Schwartz & M. A. G.
- Sprangers, M. A. G., Van Dam, F. S., Broersen, J., Lodder, L., Wever, L., Visser, M. R. & ... Smets, E. M. 1999. Revealing response shift in longitudinal research on fatigue—the use of the thentest approach. *Acta Oncologica* (Stockholm, Sweden), 38, 709–718.
- Streicher, M., Huber, L. R., Moberg, S. K., Jørgensen, C. Redford, D. 2019. Filling in the Blanks? The Impact of Entrepreneurship Education on European High School Students. *Academy of Management Annual Meeting Proceedings*.
- Wentzel, K. R. & Brophy, J. E. 2014. *Motivating students to learn: 4th edition*. Routledge.

APPENDIKS

Skole	Område	Antal elever på valghold 2018-19	Antal elever på valghold 2019 -20
Tilst skole	Langkærparken	6/10	10/12
Søndervangskolen	Viby syd	17/42	14/14
Bakkegårdskolen	Trigeparken	5/16	3/9
Tovshøjskolen	Gellerup	9/9	4/12
Ellekærskolen	Bispehaven	1/15	4/27
Rosenvangskolen	Præstevangen	4/14	
Totalt Aarhus		42/106	35/70
Broskolen	Slagelse		12/16
Nymarkskolen	Slagelse		16
Marievang	Slagelse		9/24
Totalt Slagelse		44/XX*	21/56

*De 44 respondenter, der fungerer som kontrolgruppe, tilhører de tre skoler i Slagelse. Desværre har vi ikke adgang til tal på, hvor mange elever der fik mulighed for at besvare spørgeskemaet, men det svarer til tallet for 2019/2020, dvs. ca. 56.

Table 1A: Antal deltagere og komplette besvarelser fra de deltagende skoler.

Dimension	Undersøgelses gruppe	Kontrol gruppe	Forskel	P-værdi
Kreativitet	3,735	3,750	-0,015	0,933
Vedholdenhed	3,850	3,932	-0,085	0,685
Præsentationsevner	3,714	3,591	0,123	0,553
Planlægning	3,765	3,864	-0,098	0,675
Håndtering af usikkerhed	3,969	3,932	0,038	0,868
Teamwork	4,24	4,25	-0,010	0,964
Startup-evner	3,046	3,159	-0,113	0,593
Entreprenøriel identitet*	35,418	37,205	-1,786	0,681
Entreprenørielle intentioner	2,638	2,807	-0,169	0,507
Studemotivation	3,999	3,807	0,188	0,394
Skoleengagement	4,852	4,796	0,057	0,794
Oplevet lærerstøtte	4,174	3,852	0,321	0,142
Køn (andel drenge)**	49%	55%	-6%	0,540
Andel med en eller to forældre, der har taget en videregående uddannelse.	61%	57%	4%	0,620

Andel med en eller to forældre, der har startet en virksomhed.	34%	23%	11%	0,189
Andel, der har gået en klasse om.	9%	11%	-2%	0,687
Andel, der har familie med et andet sprog end danske som første sprog.	66%	23%	43%	0,000
*Entreprenøriel identitet målt fra 0-100.				
**Chi-square tests blev brugt for binære variabler.				

Tabel 2A: Tests af initial forskel mellem undersøgelsesgruppe og kontrolgruppe.

Spørgeskema

Kære elever

Iværksætterunge er slut, og vi vil gerne stille jer nogle spørgsmål om faget og hvad I fået ud af det. I skal bare tage jer god tid til at besvare spørgsmålene. Der er ingen rigtige eller forkerte svar. Giv det svar, der beskriver dig bedst.

Vi glæder os til at modtage din besvarelse.

1. Hvilken skole går du på? _____

2. Når du tænker på ordet "iværksætter", hvor meget synes du så, at ordet passer på dig?

a. **Før** du deltog i Iværksætterunge (0-100%): _____

b. **Efter** du deltog i Iværksætterunge (0-100%): _____

<i>Jeg er god til at...</i> <i>1= Fuldstændigt uenig / 6=Fuldstændigt enig</i>	Før jeg deltog i Iværksætterunge	Efter Jeg deltog i Iværksætterunge
A1. vælge den bedste idé når jeg har flere at vælge mellem	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
A2. finde frem til hvordan nye ideer kan bruges og være til nytte	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
A3. opnå de mål , som jeg sætter for mig selv	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
A4. gøre de opgaver færdige , som jeg er begyndt på, selv om jeg er træt af dem	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
A5. gøre andre mennesker begeistrede for mine ideer	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
A6. lave planen for et projekt eller en opgave	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
A7. acceptere og klare, at der sker pludselige forandringer eller overraskelser	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
A8. arbejde sammen med mange forskellige mennesker	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
A9. deltage aktiv, når jeg arbejder i et team	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
A10. lære af udfordrende og svære opgaver	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6

<i>Hvor enig er du i følgende udsagn: 1= Fuldstændigt uenig / 6=Fuldstændigt enig</i>	Før jeg deltog i Iværksætterunge	Efter Jeg deltog i Iværksætterunge
B1. Jeg tænker tit på at starte min egen virksomhed	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
B2. Det er mit mål at blive iværksætter	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
<i>Jeg er i stand til at...</i>	Før jeg deltog i Iværksætterunge	Efter Jeg deltog i Iværksætterunge
B3. starte min egen virksomhed	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
B4. klare de udfordringer, som man møder som iværksætter (fx risici og et stort antal arbejdstimer)	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
<i>Hvor enig er du i følgende udsagn: 1= Fuldstændigt uenig / 6=Fuldstændigt enig</i>	Før jeg deltog i Iværksætterunge	Efter Jeg deltog i Iværksætterunge
B5. Jeg stiller spørgsmål i skoletimerne, fordi jeg gerne vil lære nye ting	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
B6. jeg laver mine skoleopgaver for at lære om ting, der interesserer mig	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
B7. Jeg har det godt med mig selv, når jeg er i skole	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
B8. Det er vigtigt for mig at klare mig godt i skolen	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
B9. Jeg er seriøs omkring min uddannelse	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
<i>Jeg føler, at mine undervisere...</i> 1= Fuldstændigt uenig / 6=Fuldstændigt enig	Før jeg deltog i Iværksætterunge	Efter Jeg deltog i Iværksætterunge
C1. lytter til mine ideer	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
C2. opmuntrer mig	1 2 3 4 5 6	1 2 3 4 5 6
Baggrund		
D1. Hvilket år er du født?		
D2. Køn	Dreng/Pige	

D3. Er der nogen i din familie, der har et andet sprog som deres første sprog?	Jeg/Mor/Far/Søkende/Nej, ingen
D4. Har nogen af dine forældre taget en videregående uddannelse? (på universitet eller lignende)	Ja/Nej
D5. Har nogen af dine forældre startet en virksomhed?	Ja/Nej
D6. Er du nogensinde gået en klasse om?	Ja/Nej

Selv-interviews – spørgsmål

- 1) Nævn to ting som du er god til.
- 2) Fortæl om valgfaget har levet op til dine forventninger.
- 3) Har du blevet bedre til det du gerne ville?
- 4) Fortæl hvad du har lært i dette valgfag og om det er noget du vil kunne bruge fremmerettet.
- 5) Hvad har været godt i dette fag, og hvad har været hårdt og svært?
- 6) Hvad skal en iværksætter kunne?
- 7) Tror du, at iværksætteri kan være noget for dig i fremtiden?

Eksempler på besvarelser i selv-interviewsen

Tema	Citat
1	"[...] man ska' ku' tale frit og fortælle ens følelser og meninger, og så skal man ikke være bange for at lave fejl, eller prøve noget nyt, for hvis man skal vide om det man laver er rigtigt eller godt, så ska' man også prøve det først. Du kan ikke bare sådan tro at det er det rigtige at lave, uden at prøve det. Så det, at være en god iværksætter det er at ku' turde at springe ud i tingene."
1	"[...] tør tage chancer og løbe en risiko hvis den er stor. Vedkommende skal også være fantasifuld og virkelig selvsikker, for man kan ik' bare lade et nederlag være enden på det arbejde du har brugt på at starte din virksomhed."
1	"[...] man ska' ku' tale frit og fortælle ens følelser og meninger, og så skal man ikke være bange for at lave fejl, eller prøve noget nyt, for hvis man skal vide om det man laver er rigtigt eller godt, så ska' man også prøve det først. Du kan ikke bare sådan tro at det er det rigtige at lave, uden at prøve det. Så det, at være en god iværksætter det er at ku' turde at springe ud i tingene."
1	"[...] ku' turde sige tingene og ik' sån' holde sin.. idéer inde i hjertet fordi alle har idéer, alle ka' tænke og alle ka' være iværksætter.."
2	"[...] selve iværksætteri det ikke noget for mig, men det der ska'.. det der er bagved iværksætteri, altså alt det der.. [...] som man ik' ser det er noget for mig, det.. det ka' jeg rigtig godt li'."
2	"Iværksætteri, selve iværksætteri/virksomhed.. jeg synes ik' det er noget for mig. Med det at ku' tænke på en idé, producere det.. øhh.. reproducere.. altså ændre noget ved det, finde behovene, logoet, tegn alt hvad der ska' til for at ku' lave en virksomhed, eller iværksæt, eller iværksætteri. Det synes jeg er rigtig godt og.. det er helt sikkert min type arbejde at lave. Men jeg er bare ik' så helt vild med den del at.. hvor man skal sån' komme ud med det."
2	"[...] altså jeg ved ikke om jeg har det alene, altså alle de ting der kræves for det.. alene.. men altså.. da.. nu kunne jeg godt for jeg havde mit hold at arbejde sammen med, så det var let nok at arbejde sammen. Men alene det en meget svær ting at gøre [...]"
2	"[...] jeg ved ikke helt om iværksætteri det sådan rent ku' være noget for mig.. fordi selvom det, det er faktisk et rigtig go' emne at arbejde i, men det er sådan lidt at.. jeg er sådan en teknisk en.. og det er sån'.. jeg ved ik' sån'.. jeg kan li' at arbejde med teknisk ting.. jeg kan ikke li' sån' arbejde med træer og alt.. det, det jeg ik'.. ka' li' at arbejde med."
3	"Det har været hårdt at arbejde med det her, fordi at vi blev bare sat ind i en gruppe, hvor vi.. hvor det var vi skulle vælge hvad det var vi ville lave, og så var det også meget svært at komme på en idé og finde et produkt, eller bare noget som vi skulle lave igennem det her."
3	"[...] da vi så sku' finde på vores eget så sku' det ligesom høre ind under vores lokalsamfund.. at det sku' bidrage til det, og det synes jeg var rigtig svært og finde noget hvor det var under nogle bestemte rammer. Jeg tror det havde været nemmere hvis det bare var frit, og så bliver man simpelthen bare så træt når man skal ind til valgfaget, og jeg har ikke sån' mega meget lyst til det, og op til

	konkurrencen var det ik' så meget det der med at nu skal vi arbejde på vores idéer, for den her er rigtig go', men det var mere.. nu ska' vi være klar til konkurrencen så nu skal det være sån' lidt lappeløsningsagtigt.. og det ku' jeg ikke rigtig li'."
3	"[...] det hele er meget uoverskueligt, jeg kan godt li' det der med.. okay du skal finde på en idé, men der ligger så meget bag det.. og lig' en.. eller sån' finde på en idé, der er alt muligt med økonomi og så skal man ansøge om nogen penge og ditten og datten, det er meget uoverskueligt for mig.."
3	"[...] altså en stor del af at være iværksætter handler jo også om sån'.. alt det der med økonomien det spiller så stor en rolle i det hele. Så det egentlig bare det vi har snakket mest om, og vi har arbejdet mest på.."
4	"[...] nogen gange der går alting bare ned.. men.. altså.. hvis du virkelig arbejder hårdt for det og virkelig tror på det så kan du udrette noget i din fremtid og i nutiden.. altså det er ikke noget bare det.. og da jeg begyndte på holdet der var jeg mega nervøs, altså helt.. og nu er min nervøsitet bare blevet meget mindre og min selvsikkerhed den er boostet meget mere og nu der føler jeg bare at når man går på et.. når man arbejder som iværksætter eller har det som valgfag der er man med til at udrette noget."
4	"Det har været med til at booste min selvsikkerhed, og når jeg nu går i 9 klasse, og jeg har været igennem hele det her projekt og alle udfordringerne der har været med det og alle nederlagene, og nu føler jeg at jeg ikke er bange for at sidde over for en censor i hvad.. en ti, tyve minutter og bare snakke med dem. Altså før i tiden der var jeg sku lidt nervøs over det. Men nu tror jeg sku ikke jeg er."
4	"Hvis nu jeg har fremlæggelser for, så kan jeg.. hvis nu jeg skal op foran tavlen og fortælle noget om det, om det fremlæggelse, sån' jeg ik' bliver sån' nervøs og hvis nogen i klassehjørnet griner så skal jeg ik' tro at det er mig."
4	"Vi har også lært at være mere aktive, du ved vi plejer altid at være meget trætte om morgenen, og så laver de de der aktiviteter og sådan noget, som vi bliver friske ved, og vi sidder ikke hele tiden ned og, på stolen og laver skriver sådan noget, vi bevæger os rigtig meget sådan, er meget aktiv. Og det er også meget sjovt hvis man er.. bevæger sig. For så.. sover man.. kan man ikke sove i timen.. får man hele tiden.. man skal hele tiden op og stå, op og stå, op og stå."
4	"Det jeg så har lært i projektet, det er samarbejde, uenigheder og kreativitet. Vi har både tænkt ud af boksen, og ind af boksen. Hen af projektet så har vi fundet på en masse kreative idéer vi kan tilføje til projektet. Det har både skabt uenigheder, og enigheder. Og det har fået mig til at samarbejde bedre med andre mennesker jeg ikke kender."
4	"Jeg kan tale mere frit og jeg kan stole mere på andre folk, og se hvad de har at tilbyde og.. og så bare at ku' springe ud i noget ny.. prøve noget nyt. Det har jeg.. det har jeg hundrede procent.. lært her. Og det vil jeg også tage med mig resten af skole og efterskoleåret.."
<p>Tema 1: <i>En entreprenør er kreativ, har en høj niveau af selvtillid og tillid til sine evner.</i></p> <p>Tema 2: <i>Iværksætterier er svært.</i></p> <p>Tema 3: <i>For meget fokus på økonomi kan mindske motivationen</i></p> <p>Tema 4: <i>At få arbejde praktisk og opnå resultater er motiverende</i></p>	

Tablet 3A: Citater fra eleverne om deres læringsproces.